

1. Kopro

Eesti haridusloo tähtsündmused

Kuidas omapäi ülevaadet saada?

P. Pöld. Eesti kooli ajalugu. 1933, 2. tr. 1992. (R0022197)

L. Andresen. Eesti kooli vanem ajalugu. 1985.

Eesti kooli ajalugu. 1. köide: 13. sajandist 1860. aastateni. 1989.
(R0021259)

Need käsitlused ei jõua EVni.

Õppematerjal: A. Elango. Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloost. 1968
(3 trükki).

L. Andresen. Eesti kooli ajalugu. 1995, 2. tr. 1999. (R0025366)

Meie teenekad haridusmehed on andnud 2 memuaarkirjanduse pärlit:
Märt Raud. Eesti kool aegade voolus: Koolinõuniku mälestusi I ja II.
Stockholm 1965. (R12239, R12275). Suur osa M. Raua koolinõuniku
mälestustest on ilmunud ajakirjas Kooliuuenduslane 1999-2000. (Selle
väljaande kohta EPAMil täielik andmebaas.)

Aleksander Veiderma. Elu hariduse radadel. 2000 (R0033664)

1960ndail aastail tekkis ÜPUI, selle juures kooliloo rühm. Ülc 200 artikli
NPKs ja EPKs (EPAMil on nende artiklite kohta täielik andmebaas.)

Ilmar Talve. Eesti kultuurilugu. 2004.

Eesti haridusloo tähtsündmused

1319	Esimesed teated Tallinna toomkooli kohta. Eesti on astunud seega tollasesse Euroopa koolikorraldussüsteemi.
16. saj algus	Usureformatsioon. 1525: esimene trükkis Eesti keeles. Eesti vaimuelu on nüüis ühel lainel usureformatsiooni läbi teinud maadega (Saksamaa, Põhjamaad jt.)
1630-1632	Rootsi võimud rajavad gümnaasiumi Tartus ja Tallinnas. Tartu gümnaasium muudetakse ülikooliks (Academia Dorpatensis).

1630-1632	Rootsi võimud rajavad gümnaasiumi Tartus ja Tallinnas. Tartu gümnaasium muudetakse ülikooliks (Academia Dorpatensis). Võrdluseks: 1640 avati Turu ülikool Soomes.
1641	Esimene teadaolev eestikeelne aabits. Võrdluseks: 1543 ilmus esimene soomekeelne aabits.
17. saj lõpp	Rajatakse rahvakoolide võrk (vähemalt 45 talurahva- kooli 1687/88. a talvel 819 õpilasega). Tartus tegutseb (1684-1688) koolmeistrite seminar (nn Forseliuse seminar), kus anti õpetust vähemalt 160 eesti noorukile. 1684 trükiti Forseliuse aabits, mis oli eesti lapsele suupärasem.
18. saj algus	1721 sõlmivad Venemaa ja Rootsi Uusikaupunki rahulepingu, mille kohaselt pidi koolikorraldus ka Eestimaal püsima Rootsi valitsuse aegsel alusel. 1731 ilmus vanim teadaolev eestikeelne rahvakalender. 1739 ilmus esimene eestikeelne täispiibel (6015 eksemplari). Tugevneb usuliikumise mõju lugemisoskusele (leer, vennastekogudused). Levib koduõpetus ja külakool (üks talumeestest õpetab lapsi).
18. saj. lõpp	1765. a määruse (nn Browne patendi) kohaselt pidi olema kool mitte ainult igas kihelkonnas, vaid ka suuremates mõisates. (Aadel suhtub määрусesse leigelt, määrust tuleb 1787. a korrata.) 1766. a tehakse Põltsamaal katse anda eestlaste jaoks välja ajakirja. Väidetavalt ligi pooled eestlastest oskavad lugeda.
19. saj esimene pool	Avatakse taas Tartu ülikool (1802). Eestimaal talurahvaseadus (1816) nõuab mõisatelt iga 1000 hinge kohta kooli ehitamist ja ülalpidamist. Liivimaa talurahvaseadus (1819) nõuab ka kihelkonnakooli iga 2000 meeshinge kohta. Tugevneb omavalitsuse (vallavõimu) osa koolielu korralduses. 1828 alustab tööd õpetajate seminar Tartus.

- 1860-1880** Rahvusliku ärkamise aeg: tähtsustatakse haridust kui rahvusliku elujõe allikat.
1857. a hakkas ilmuma "Perno Postimees".
Rahvakoolide võrk tiheneb: 1881. a oli Eestis 70 kihelkonna- ja 1221 luteriusu külakooli. Seatakse eesmärk jõuda kihelkonnakoolist kõrgema astme eestikeelse koolini: tekib nn Aleksandrikooli liikumine. Luuakse eestikeelse õpiku traditsioon, eesti koolmeistrite roll ühiskonnas suureneb.
Süveneb lõhe senisele luterlikule traditsioonile ning ühtaegu ka eestluse elujõule toetuva Jakob Hurda ja Vene riigivõimu saksavastalisusest toetust otsiva Carl Robert Jakobsoni vahel. C.R. Jakobson küll sureb (1882), kuid tema *Kooli lugemise raamat* käibib kuni 1906/1907 aastani.
- 1885-1906 (1917)** Venestamisaeg. Koolidele tehakse sunduslikuks vene õppekeel ja -meel. 1887. a keelatakse kasutada koolides eesti keelt. Eesti keel on lubatud vaid rahvakoolide emakeele ja usuõpetuse tundides.

Omavalitsuste mõju koolidele väheneb. Eesti õppekirjanduse loomesse tuleb seisak. Eestlased püüavad kasutada vabahariduse võimalusi oma hariduselu arendamiseks. Põhjamaade rahvaülikooli traditsioon ning selle aluspanija N. Grundvig saab tuntuks Eestiski.
- 1906-1917** Luuakse haridusseltse eesmärgiga korraldada harivaid kursusi, asutada raamatukogusid ning eestikeelseid erakoole. Sealjuures asutatakse 1906 esimene eestikeelne gümnaasium - Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Keskkool. 1910. a oli eesti haridusseltsidel 36 kooli 127 õpetaja ja 2716 õpilasega, neist pooled koolid olid eesti õppekeelele. Taastub eesti õpiku traditsioon.

1917

Eesti saab autonoomseid õigusi korraldada oma kooli-elu. Emakeelse (alg)kooli ootuses: hakkab ilmuma esimene eestikeelne pedagoogikaajakiri "Kasvatus ja Haridus" (toim. Peeter Põld)
luuakse kohalikke õpetajaühinguid ning nende liit – Eesti Õpetajate Liit (esimene esimees Peeter Põld). korraldatakse hariduskongresse, kus võetakse vastu tulevase EV "hariduskontseptsioon"

Eesti Maanõukogu võtab vastu Eestimaa Kooli-valitsuse Ajutise korralduse (mis põhijoontes kehtis kuni 1940. a-ni). See seadus nägi ette kõigil koolikorralduse tasandil: maa (hiljem riigi), maakonna ja valla tasandil haridusametnike kõrvale kollegiaalseid otsustusorganeid haridusasjus. Muuhulgas ütles selle seaduse §23: "Valla haridustoimekonna liikmeiks on: a) koolivanem, kes ühtlasi toimekonna juhataja, b) 1 vallas töötavate kooliõpetajate esitaja ja c) 1 valla koolide hoolekogude esitaja"

11. oktoobril 1917 võtab Maanõukogu teisel lugemisel vastu Koolihoolekogude ajutise korralduse. See sätestas: koolihoolekogud seatakse esialgselt iga valla- ehk linna alla kuuluva algkooli juures järgmiselt kokku: ühest kooliõpetajate esitajast, 2 lastevanemate esitajast ja 2 vallanõukogu või linnavolikogu asemikust

koostatakse eesti algkoolide õppekavad, mis saavad aluseks, kui EV ja tema kool sünnib

1919/1920

Eesti Vabariigi koolides saab õppekeeleks emakeel. Asutatakse eesti rahvusülikool ning algkooliõpetajaid ettevalmistavaid seminare.

Avalike algkoolide seadusega (1920) kehtestatakse 6-klassiline maksuvaba ja emakeelne koolikohustus üleminekuajaga 10 aastat. (Võrdluseks: Soome analoogse seaduse puhul nähti ette 15-aastast üleminekuajaga.) Neile, kes ei lähe edasi õppima gümnaasiumi või kutsekooli, nähakse ette (algkooli juures) 2-aastane täienduskool

Alustab ilmumist ajakiri "Kasvatus" (1919, ilmub tänapäeval nimetusega "Haridus")

1920-1934

Valitseb ühtluskooli põhimõte. Ühtluskooli teine aste on 5-aastane keskkool ehk gümnaasium, kus püütakse ühitada üldharidust kutseharidusega (nn anglosaksi mudel).

Kooliseadustele ning vähemusrahvuste kultuurautonoomia seadusele tuginedes on Eesti Vabariigis eestikeelsete koolide kõrval venekeelsed, saksakeelsed, rootsi-, soome-, läti- ja juudikeelsed koolid.

Algkoolides tugevnevad õpilase individuaalsust rõhutavad reformpedagoogika ideed. Tihenevad eesti õpetajaskonna rahvusvahelised kontaktid (eriti Soome kolleegidega).

1928 ilmuvad algkooli õppekavad – nn Käisi õppekavad.

1930. a-te algul sünnib Eesti Õpetajate Liidu juurde J. Käisi eestvedamisel kooliuuenduslaste rühm. J. Käisi toimetusel ilmub 13-osaline praktiliste juhtnõõride sari "Uusi teid algõpetuses" (1931-1939) koos õpilasile mõeldud lisavihikutega

1934-1940

Toimub koolireform, mis pöörab suuremat tähelepanu kutseharidusele. Osa üldhariduskooli muudetakse kutsekoolideks, luuakse juurde uusi kutsekoole.

Ehitatakse palju uusi koolimaju. Kuid koolikohustust vähendatakse 16-lt eluaastalt 14-le. Algkool muudetakse 4-klassiliseks, millele järgneb 5-klassiline keskkool ning sellele 3-klassiline gümnaasium. Selline korraldus tähendas mõningast eemaldumist ühtluskooli põhimõttest.

Tugevneb püüe õpetuse standardiseerimise poole, kehtestatakse mõned standardõpikud. Kuid samaaegu on tugev ka õpilase individuaalsust ja iseseisvat tööd tähtsustav kooliuuendusliikumine.

Ilmub J. Käisi "Isetegevus ja individuaalne tööviis" (1935, soome keeles "Uuden koulun työtapoja" 1937)

1930. a-te lõpul ilmub kolm pedagoogilist ajakirja: "Kasvatus", Haridusministeeriumi väljaandel "Eesti Kool" ja ajalehe "Õpetajate Leht" lisana "Kooliuuenduslane"

Eesti Õpetajate Liitu kuulub 1937. a ligi 3500 õpetajat.

1940-1960

Valitseb sovjetlik ideoloogia ja korraldus. EV-aegne (õppe)kirjandus kuulub hävitamisele. Endisaegseid õpetajaid vallandatakse, EV-aegseid haridustegelasi saadetakse koonduslaagrisse. Õpilases ei nähta indiviidi, vaid juhile alluva kollektiivi osa.

Kuid eesti keel õppekeelena säilib.

1960-1987

Otsitakse võimalusi sovjetlikust standardist hõlbimiseks: luuakse süvaõppe klasse ja koole, eesti õpikute osakaal suureneb, kaitstakse õigust ja võimalusi käsitada õpilast indiviidina ja püütakse üle kavaldada tsensuuri, selleks et suurendada rahvuskultuuri osa koolis.